

بۆلۈم ئۆزگەرتىش كۆرۈشى ۋە دىيارى

تۆمۈرلەرنى يەنە ھەيىو . كەزىرىدىن ھۆى كارىگەرە
 لە بېشى خستىن و ژياندىنە ھەيى كەلەپوردا .
 لىتۆكۆلېنە ھەيى ووردى بونى ھەيى لە زىيانى
 نە ھەيى كە مانە ھەيى دەمان كە يىتتە ھەيى كە كورد ھەيى لە
 كۆنە ھەيى بابەندى كۆرۈشى ۋە ئاۋازى كۆرۈشى بونە ھەيى . . . .
 نە ھەيى كەلى كورد ھەيى لە كۆرۈشى ھەيى ، ھەيى لە
 ھەيى شىتتىكى دىكەيى فۆلكۆر بونە كەنجىنەيى فۆلكۆر
 زىياتر دەمۆلەمەند دەپور .

لە كوردە ھەيى دانىشتوانى كوند و شىيارە كان
 زۆرەيى شەوانىيان ھەيى ئاۋازى خۆش كاتىيان بردۆتە .
 سەر . . . جوار ھەيى سەل دىپو ھەيى كەزىرى پىاۋانى
 دىو شار لە پىاۋانى كۆرۈشى بىتزان جەيى ھەيى . . .
 لە زىستاندا لە مزگەوت و جوجرى ھەيى قىتبانىشدا
 شەوانىيان دىرېزىيان ھەيى كۆرۈشى ھەيى كاتىيان ھەيى يارى
 فۆلكۆر بردۆتە سەر . . نە كۆرۈشى ھەيى كە بەناۋ
 گە ۋە بىلەپۆتە ھەيى كە كۆرۈشى بىتزان بىر كىن بۆ
 كۆرۈشى ھەيى لىتۆكۆلېنە ھەيىيان ھەيى جۋانى بىارى
 كۆمەلەيى . مېتروۋىيى . سىياسى دەردە كەيى .

جالتۆكۆلېنە ھەيى لە ژانرە كانى فۆلكۆر كوردى
 كازى كەيى مېتروۋىيى ھەيى . . نەگەر لە مېتروۋىيى
 رابور دىمەت نىكەين . نە كاتە زۆر باش بەرھەمسى
 ئىتسانان تىدە كەين . كرنكى ۋە بايەخدارى فۆلكۆر
 لە ھەستە نەستى بەرھەم ھەيىراندە . خۆشسى
 خۆشەيىستى تام و چىتۆيى گەل . جەنگاۋەران .
 كارەستى كەزىرى مېتروۋىيى لە بولان .
 چەرسەندە ھەيى چىنايەتى . پەلاماردانى بىتگانە بۆ
 سەر بولان ۋە پۆلى قارەمانە كان و پۆلە كانى گەل
 لە بەگزاچونى نە داگىر كەراندا لە كۆرۈشى ۋە لاۋو
 بەندە ھەيى كاتىيان تىدە كەين . مېتروۋىيى نە ھەيى كورد
 ھەيى زىنجىرە ھەيى نە پىچراۋ ھەيى مېتروۋىيى بەيۋەستە . . .
 ھەيى روۋناۋىيى كۆمەلەيى بەرچاۋ ، ھەيى جىرۆكىيى

ھەيىرەنجان لە نەدەيى فۆلكۆر نە راستى ھەيىمان
 بۆ ناشكرادەيى فۆلكۆر ھەيى نە ھەيى بەنگدانە ھەيى
 ۋاقىي تەلە كەيى . كەشەنە ھەيىيان ، پىتسكە ۋە تىيان و
 بەكتر تىيان ۋە ئاۋازى ۋە ئاۋازى ھەيىيان . . . .
 نەدەيى ھەيى نە ھەيى بەيىك دەھىتىن .

بەيىكە لە مېللە تانى رۆزەلەت و ئاسىيان ناۋە پىستەدا
 كە كەلەپور تىكى كەزىرى ھەيى ھەيىيان لە فۆلكۆردا ھەيى
 كەلى كوردە .

لە فۆلكۆر كوردىدا كۆرۈشى بە دەمۆلەمەند تىرى
 بەشى دەمۆلەمەندى . . . زۆر لە گەشت كەزىرى
 نە ھەيىيان كەلە سەدە كانى رابوردا سەيىيان لە
 كوردستان داۋە نە ماۋە زۆرى كە ماۋە نە ھەيى لە رىتتىكى
 نەدەيى سەرزارىيە كەزىرى زىمانى كوردى بون . . .
 كانى كە گەيۋانە ھەيى چەندە ھەيى تىكىتى چۆراۋ چۆرىيان
 لە كۆرۈشى بەشە كانى دىكەيى فۆلكۆر لە كەلە خۆياندا
 بردۆتە ۋە ۋەلە كانىيان لە چاىيان داۋە .

بەيىكە لە رۆزەلەت ئاسانەيى كە بە شىنازى ھەيى
 ستاىشى فۆلكۆر كوردىيان كوردە پوۋنا كىبىرى
 نەرمەن « خەجراتور ئاۋىيان » كە دەلەن .
 « لەمەر كوردىكەدا ھەستە بەرھەيى شاعىرى
 بەدىدە كرىتە زۆر بەسازو ئاۋاز كۆرۈشى بەسەر چىياۋ
 دۆلە روۋبارو تاقىگە كۆلە چەكە نەسپىر
 قارەمانىيەتى ۋە جۋانىياندا دەلەن » (۱) .

بەيىكە لە ھەيىيانى كە يارمەتى دەمۆلەمەندى
 كەلەپورى داۋە ھەلەكەتى بارى گىۋگرافىيە . كە
 كوردستان ۋەلەتتىكى شاخاۋىيە ۋە سىروشتىكى جۋانى
 دلرفىن ۋە رازاۋەي رەنگاۋەنگە كانىساۋ روۋبارو
 سەزىيانى ھەيى لە ھەمان كاتدا زۆرەيى ھەيى زۆرى
 كورد نە ھەيى ۋە روۋبارو كە نەم سامانە بە ھەيىيان
 لە سىنگىياندا پاراستىۋە .

ھەيى كە لە مېتروۋىيى فۆلكۆردا دەردە ھەيى .
 كۆرۈشى بەيۋەندە كى تەۋاۋى بە بارى زىيانى

لەرفی رووداوی مێژووی خاڤا

شکریه سول

شیرینی دلداری و هەرشایی و شینیکی گەوزە
حەرمەلەندیکی کوردستانەوه قەوما بێن ، خۆش و تێز
خوخوانە کوردە نەناسراو نەخۆیندە وازە کان
مەزگیتی بزرگەیی خۆمانە بەزمانیکی ساکارو
وحتو باراوو پەسەند وەوان هۆندویانە تەرەو
نەنکیکی تاییەتی خۆشیان بۆ داناوو و پێیان کوتوو
بەت ١ (٢)

مەرۆک لە مێژووی کورددا ناسکرایە
دروست بوونی دەره بەگەر شتیواندن باری نابووری
تۆمە لایەتی لە لایەن دەولەتی عوسمانی و فارسەوه
تووشی گەلی کوردبوو . گورد لە ژێر باری نالەبارو
گرانی ئەوانا نالاندوبەو گیرۆدەیی چەوساندنەوه
جەرمەسەری بوو . لە لایەکی تریشەوه چاوتن برینی

پۆز ناواو دروست بوونی هەر زمانێ لە پێوان عەشیرەتە
کوردەکان و دەرکەوتنی جولانەری نازادی خەوایی
بەتەوهیی و بەرپا بوونی گەلێ راپەرین و بزوتنەوه
شۆرش ... مێژوویەکی دێرینیان بۆ نەتەرە کەمان
نەخشاندووە . کە ئەمەش سامانی کەله پوری
بەتەوا بە تیمانی دەولە مەند کردوو .

بەلێ هاتی نیسلام بۆ کوردستان و بلای بوونەوهی
دینی نیسلام گەلێ چیرۆک و گۆرانێ بەندە داستانێ
تری کوردیی دروست کردوو . جا مەرۆک لە ناو
نەدەبە سەرزارییە کەو مێژوودا دەرکەوتوو .
کوردەکان پیتی نیسلام بوونیان لە سەر دینی
زەرەدەشتی بوون . ئەو دینەشی پێشتر بە دوو هێز
هەبوو . . . . . هێزی چاکە لە وێنەی (ناھورامەزدا) و
هێزی سەرپاوە لە وێنەی (ئەھریمن) . هەر بۆیە
پەنایکی کوردی هەبە کە نیشانی خراپە و نابەسەندی
ناکیرینی دەردەخات و دەلێ :

بەدخوو دۆستی ئەھریمنە

مەرۆک ووتمان (ئەھریمن) نیشانی هێزی
خراپەیلەو هەمیشە پال بە مۆقەوه دەنێ بۆ کردارو

پەموشتی خراب ... مۆقی بەدخوو دەکا بە حاوێی
خۆی ... لەریگەیی ئەم بەندەوه وەل بەندیکی
مێژوویی دەگەینە ئەوهی کە ئەھریمن نیشانی
هێزی خراپەیلە لە ئاینی زەودەشتا ... پاشان مێژوو
ئەوهی سەلمانووە کە کوردەکان و رده و رده ئاینی
نیسلامیان بە شانازی بەرە وەرگرتو بوون بە
موسلمان و قسەیی زۆرو زۆرووتنیان بەلاوه
نابەسندەبوو . تەنھا قورئان نەبێ ... هەر بۆیە لە
ئەنجامی تاقی کردنەوهی پۆزاندەدا ئەو بەندە دەرکەوت
دەلێ :

زۆر ووتن هەر قورئان خۆشە

لە فۆلکلۆری کوردی دا بە تاییەتی لە شتیوهی
مەورامی دا ئەو گۆرانێ بە بەندی کۆکی کاتی خۆی
ناگریستەکان دەست بەرداری ئاین و نەریتی خۆیان
نەبوونو ملیان ئەداوه بۆ موسلمان بوون لە بەر جەوو

سنه می کار به دهستان و نهریتی کومه لایه تی دا توانای
 ناز ناره دانیان نه ماوه . به نایان بردووه ته شاخه
 به رزه کانو له باریکی وا ناره حهت دا زیاون . بوون
 به نمونه بو خه لک و هر کهس دووعای شعری له
 به کیک کردین پنی ووتوو خوا نهوت به سهر بیتین
 که به سهر گهوری سه رکیتوه گان دا هاتوو . به بته کش
 نه به :

نه گهر گیان کیشان چون دوری تو بو

یاخوا به نسیب گهوری سهر کو بو (۳) .

دیاره دیاری کردنی نم به بته باری زیانی به شتیکی
 که له که مانی تو مار کردیوه که کهوتوو نه ته به سهر
 چهوسانده و می ناینی له نازادی بیرو باوهری نه
 سه رده مه دا بین بهش کرابون نه گهر نم به بته نه بووایه
 له لم پرووه لهوه زیاترمان نه ده زانی که دیارم
 نه کومه لیتیکی دو اکوتوی وه کومه لی هزار سال
 له مهو بهرو پیتس نه ماوه مه دا له کوردستانا کهس
 نازادی به کی راسته قینه نه بووه . ناینیکی جیا
 له ناینی زور بهی خه لکد چین حو کرانی هه بین .
 نه گهر نم به بته نیشانهی نهو جهورو سته مه نه بین
 که به سهر ناگر بهرستانی نهو سه رده مه دا هینراوه .
 نه بین ناگر بهرسته کان له بهرچی مهرو مالو باخو زه وی
 زاری دئی و کانیاوی خو یان به جین هیشیتین و به نایان
 بر دینته ناونه شکوه ته کانو لووتکی ساختیکی ره قو
 ته قو ساردوسریان بو خو یان کردین به ماواو هه
 له م بهینهی خواره وه نیشانهی ناخوشی زیانی ناگر
 بهرسته مه لاتوره گان دیاره که ده لئ (۴) :

هه ناسی سهرم سهنگ مه تاو نو

گهوری سهر گیتوان من مه لاو نو

نهو داستان و سهر گوزستانهی که میژووی
 شهرو شوخریان تو مار کردیوه به « بهیتی مه مجلس »
 ناسراون کورده گانی زووروی یوژنوا ده لئین
 « سترانن میرانی » یا « سترانن یارا ، سترانن
 شهرا » ، کورده گانی باکوور ده لئین « سترانن نوسارا »
 یا خود (لاوک) (۵) .

گورانی میرانی یا خود سترانن میرانی ته نه له
 کانی کوچ کردن و بار کردنا ناوتری به لکو دهنگ بیتز
 یاخو گورانی بیتز کانی نیوزان به هه معاعت له دهوری
 گورانی بیتز کوده بنه وه . نهو کسانه (ستران) یان
 ده رباره می شهرو پاله وانو گه وری زابووردو
 ده گیترا یه وه . هه وه که ناشکرایه گورانی بیتز به
 درو جو ره نم لاو گانه یاخو گورانی میرانه یان دهوت
 له شتیوهی به خشان و دوایش ده یان کرد به گورانی .

یان به شتیوهی گورانی و دواپی به سهرهاته که یان ورده
 ورده ده گیترا یه وه . جا زور بهی کات که گورانی بیتز
 له دیوه خابیکدا سترانن میرانی دهوت . له پیتیشا
 به سهرهاته که می ده گیترا یه وه و پاشان ورده هه مور
 کاره ساته که می به گورانی ده بووتوه . که به هه جانی
 ههشت بر که می یاخو بیست بر که می خو مالین . . .
 له کونا هه ناغایه که یاخوود به گیک به که یا دور
 دهنگ بیتز هه بوون که سترانن متریانه - گورانی
 پاله وانانه یان دهوت ، له گهل خو یان دا ده یان سوراندین
 له که لیا نا ده چوونه شهرو نیوزانیش له دیوه خان به
 نیزی میر ده ستیان ده کرد به گورانی . . . گورانی
 میژووی که گورانی بیتز هه خوی میژوونووس
 بووه میژووی به سهرهاتی ده گیترا یه وه (۶) .

له ناو گورانی فولکلوری دا وینهی شهرو کانی
 نیوان سولتانی عوسانی و کورده کان و میره کانی به به .
 حوکومه تی شیخ مه محمودو ئینگلیزه کان . . . سمایل
 خانی مسکو و حوکومه تی شیخ مه محمودو شای نیران . .
 شهرو شیخ سه عیدو حوکومه تی که مالیسته کان
 ههروه ها زورداری ره زا قولی خانو نه حمه د خانو
 ره شهید پاشای عوسانی . . . میژووی ناغاو میر
 هه شیرته کورده کان له نه ده به سه رزاییه که دا
 ده رده که بوئی . له م رووه وه ده بینین میژووی گهل کورد
 نه بنچینه دا میژووی خه باتی چهوسانده و نه تهوه پی به
 که چه نه ده سه ده له دزی چهوسینه ره بیتگانه کاند
 خه باتی کردوه .

له گهل نم هه موو جهنگو سته مکاری به ناره وایی بهی
 که به سهر گهل کوردیان هیناوه ، کورد مهردانه به
 تاقی کردنه و می نم هه موو جهنگه سته مکاری یانه دا
 تین به یه یوه و نازایانه نه ده بو زمانی خوی
 باراستوه (۷) .

به لئ ههروه که د . نوردیخانی جه لیل ده رباره می
 گورانی میژووی و روداوی میژووی کورده گانی تورکیا
 ده بیتز :-

له ناو رهزو بهز به بین باوک کهس کورده کان
 مه نه اتن و روویان کرده رووسیا و نهرمینیا . که له که
 حاتنه کوشتن ، که لیتکیش مردن ، که لئ گورانی
 له ناو چوه و چۆته ژیرکل ، نهو گورانی به میژووی یانه می
 که ماوند به نینه گه شتوون . سترانی تاریخی شیخ
 میرزو . بین مچوین شیخ عیسیا به (۸) .
 ههروه که میژووی باسی ده کا له پووی کومه لایه تی وه .
 حوکمهت و فرما . دواپی تور که گان له پووی و روزاندنی

نېنه وه که وتبوره هاندانی هۆزه کورده کان دژی نهرمه نی به کان . له تورکیا له ژیر سایه ده سلا تی عوسمانی به کاندای چهوساندنه وه و نازاردانی نهرمه نیه کان سه بره دابوو . فرمان په ووا تورکه کانی شی بو چهوساندنه وه ی نهرمه نیه کان ناغاره دهره به گه و ور ی کوردیان هان ددها . نازاردان چهوساندنه وه ی نهرمه نیه کانی شی سه سرده می سولتان عه بدول همی دابوو . فرمان په ووا تورکه کان به ههستی کۆیرانه ی نایینی سیاسه تی سته مکاری پوژانه ی خویان هه لده سووراند . . . دلی کار به دهستان هه ر به کوشتن و برینی نهرمه نیه کان نارامی نه گرت . به لکو فرمان په ووا تورکه کان به به زه ییانه کهوتنه و تیره کورده کانی شی و گه لیک کۆیران لښ کوشتن . به تابه تی له کورده یه زنده کان . که له پرووی ناینه ره له گه ل تورکه کاندای جیواز بوون . نهرمانیش ره که نهرمه نیه کان ده چهوساندنه وه چونکه سهریان بو سولتانی عوسمانی شوپنه کسردوه . . . هه ر بو به کوشتاری شیخ میرزا کراوه چونکه یه زیدی بووه نه یو یستوه به قسه ی پاشای تورک بکا . . . نهمین پاشا له گه ل په شید پاشا تووک بوون . بانگی شیخ میرزایان کردوه بچنه شه ری دیاره که دژی نهرمه نیه کان و پتیان ووتوه . . . « تو شیخی نیزی سه رو کانی تی له دهستی تو دایه . گه ره که تو شتی که بگی که هه موو یه زنده کان بینه موسلمان . شیخ میرزا کونی به : نیمه بو تو زه ره مان نی به . هیچمان له نیتوه نه کردوه . . .

بوچی ووا به زور ده تانه وی . نیمه بکه نه موسلمان : ووتیان . « نه کهر تو موسلمان نه بی نیمه تو ده کوزین و نه و کاته هه موو یه زنده کان ته ووا ده بن » . بهم جو ره شیخ میرزا له گه لیاندا که وته شه ر گردن و دوانزه گه سی لښ کوشتن . پاشان نهرمانیش شیخ میرزایان گوشت کۆیرانی به میژوو یی به گهش بهم شیتوه به دهستی بچ ده کا : . په شید پاشا گو : .

که کین مه لو . تو زانی دینی مه محمد دینه کی

نه شکله لایه . ووه سه رو بی هه قیقی «

شیخ میرزایان بابن مه لو گو :

په شید پاشاوو . م گو له کا دینی ته ره ذیل گوو .

په شید پاشا گو کاکی مه لو

« کهرا ده قیم ووه نیسلام به زورا شه ره »

شیخ میرزا که گازی گو : .

هه گه لی نیزی دیا . چی بن . چی بختین . فن هه وشا

دیاره گری دوانزه قه واز ب ناغاره نیشان کوشتنه .

ما نهرمانیش خه نجه را من نه ناغایه . قه وازی سیزدا

قه نزه خه نجه را من هه لیا .

شیخ میرزا ده لښ :

پشتا من بده نه دارښ . تفهنگ بده نه دهستی من بلا به کسه کنه . پشتا من جفاری یکنش . دوژمن بلا . پینن نه ز ساغم . بلا هیسیری نیزی به خه لاس به (۹) . له فولکلوری کوردیدا گه لښ داستانی دلبداری هه به که په ننگه انه وه ی میژوو ی چونی ته یی زیانی نه وه ده وره به که ده ره گایه تی له کوردستاندا هه بووه . ده سه لاتیان به سه ر چینه به شخوره وه کاندای بووه . هه میسه له وینه ی چهوساندنه وه دابوو . . . بو نمونه : داستانی سیاچه مانه که مه قاتی که له پیزی کۆیرانی سه ایران و لاوک و هۆره مه قامه کانی تر دا ده میژو دښتی . نمونه ی کۆیرانه وه ی نه وه میژوو به که به شیوه ی هه ورامی له سه رده می میرنیشینی هه ورامانه وه که له سه ده ی یانزه دا به دهستی سه فه وه ی به کان له ناوچوه و زۆره ی گه ره کانیان پروویان کسرده شه ره زووور به تابه تی له ناوچه ی نه رده لاندا . خان نه حمه دا خان به کیک بوو له وانه ی که خو ی بزگار کرد و هاته ناوچه ی هه ورامان و له یی دا نه شته چی بوو و تا ده هات ده سه لاتی روژ له دوی روژ زۆر تر ده بوو . . . دیوه خانی له خه لکو کار به دهستان جسه ی هاتوو بو خاوه نی کۆیرانی بیژی زۆریش بووه . وه که ده گینه وه به کیک له و کۆیرانی بیژانه (یوسو ناسکه) بووه (یوسو ناسکه) هه ز له زنی نه م نه حمه دا خانه ده کات که ناوی (کلار زه ر) بوو . . . نافر هه تیکی بالا به زری چاوپهش بووه و خوشه ویستی خان بووه . . . کاتی خان به مه ده زانښ (یوسو ناسکه) ده خاته زیندان . . . جا ناگری خوشه ویستی له کونجی زینداندا زیاتر جو ش و کله ده ستینښ و به گوپترو به سوژتر کۆیرانی بو شه م نافر هه ته ده لښ . . . هه ره وه که ده گینه وه نیشک گره کانی زیندان بښ تا قه تی خویان بهم ناوازه دلگیرانه ده ر کردوه . له گه ل به یاندا خان گوئی بو ناوازه کۆیرانیه کانی یوسو ناسکه ده گری که وشه گانی بریتی بوون له زیانی ته نهایی و بښ به زه یی و ژیره ستی و گو بله یه تی . . . خان دلی بښ ده سوتښ و به ره لای ده کات . . . به لام که ناو مه روکی کۆیرانیه که بو خان ده گینه وه خان دوو باره فرمان ددها که بیگر نه چوازه دیوار له قسل تاردن . . . وه له (زه لم) له زوور نه حمه دا ناواوه له دیواری ده گرن له گه ل دانانی هه ر به ردیک و تو به له قسلیکندا هۆنراوه به کسه ده لښ به ناوازی سیاچه مانه که هه مووی پاکانه کسردن و ده رخستنی بښ گوناومی بښ تاوانسی و

جوانی بووه .

جا ئەم گۆرانى به هەروەك دياره له ناو جەرگه
كهلى په نجه زهوه ههلقولاوه به رهه مى ناو زینسانی
شازىكى رژىمى دهره به گایه تی به له گه ل زهوى زنجیری
ناو زینسانی تاریك و نوته كاگونجاره و خۆى بههوه
پرووناكى كوتاره (١٠)

جا گۆرانیه كەش بهم شتیوه به به كه له گه
ناوه زه كه دا به جوانی دهرده كهوئى :

هەرچه نده كهوئى خيالانى تۆ

كهرمه شینمه ن دووباره جه تۆ

ناسهر زمهینه تۆ كهردهن به بهر

نازیه بار نای جهمن به تهر

یاده جوابم یاهوش ههوالیو

با ده له گه م پر بو جه گرد خیالیو

دهردیو من گرتهن باشقهی دهردانا

لقمانى هه گیم چیش سهر گهردانا

ناواresh ناردهن ئویه كهى گول

تیره شانهدا له ته نورهى دل

ههرچی له دهرگای گهردوون نه نالام

خاستهر گالای غه م بریان وه بالام

بازه سهر بنیهو به مه ماتهوه

با گیانم دهرچی بهر گیانتهوه

له گیان شیرین تهر من شك نه بهردهم

دام لهوئى خوانه زوى تۆ كهردهم

كافر ههى كافر زالم ههى زالم

دهرده داری تۆم تاكهى بنالم ؟

ناهای و بهردى چاو به نیشاری

یا نازهش گهرمى مه پر رو جازر

رهنگ زهردى خهزان خه نای پایزه ن

رهنگ زهرديه كو من دوورى نازیه ن

ئینه گرد خه نای كاری گهردوونه ن

نه نا من بچ تۆ قهرارم چونه ن

زامدارىو چون من دوخته رىو چون تۆ

مشونا زامه كهى ساریژ مه بو ؟

نه سالو نه مانگ نه محوتو نه شهو

ناساته وه شا پیوه كهرمى خهو

جهوساوه سهودای تۆ كهوته ن نه سهر

منیچ لپوه نا جه مه جنون به تهر

گهرماكهى هامن سه رهش بهردانى

چهم كهوت به تو گهرم نه مه نانى

نانا خه یلیوه ن دیلم لیت دوورن

فرمیتسه كه چه مى هانه ی بلوورن

نهو ئینه نه بو وه بو نه ی تۆوه

من چیش مكهوئى په ی كه شو كۆوه (١١)

میزووی گهلى كورد سه ره رای خه باتى نه ته وه یی -

میزووی خه باتى چینه یه تی بیه به هه موو جۆریكه وه كه

قوناغ له دواى قوناغدا میزوویه كى دروست كرده . .

جا له كومه لیتكى نهره چینی كورده واری دا كه

چهوساندنه وه هه میسه و ههردم له نارادابوه ، له

فۆلكلۆرا كیشه ی نهو چینه ره نكى داوه ته وه به تاییه تی

كیشه ی چینه زه حهت كیشه گان ، كه هه موو مه سه له و

گۆرانیكى بنه رته تی له كومه لكا دروست كرده وه . . جا ئەم

كیشه یه ی كه به دی ده كریت به زۆرى له داستانه گان -

داره نكى داوه ته وه . . كیشه ی چهوساندنه وه به زۆرى

نه داستانه دلدارى به كان دا دياره كه به جوانی له

نیوان دوو لایه ن دا ههزارو دهوله مند - وه زیرو كچه

وه زریر ، كچه باشاو كوره كه چه له . . . نه گهر نه مانه

به نیسبهت داستانى دلدارى به وه بیته ، كه نهو په رى

نیشانه ی كیشه ی چینه یه تی پیوه دياره به لام له داستانى

قاره مانیه تی دا نهو كیشه یه گه م به دی ده كریت ، چونكه

نیشانه ی خه بات پیشان ده دات دزى نهو رژیمه

بیگانه یه ی كه ده یان چهوسیتیتته وه ههولى گۆرینی

نهو رژیمه ده دن . . .

به كیتك له نمونه ی نهو داستانه داستانى (قه لای

دم - دم) . له سالى (١٦٠٧ - ١٦٠٨) نهو قاره مانانه ی

به شداری نهو شه ره یان كرده وه دزى رژیم وه ده سه لای

شا عه باسى سه فه وى . میزووی ئەم داستانه نه وه به

پاش بهش كردنی كوردستان له لایه ن عوسمانى و

سه فه وى به كانه وه . . دهره به گایه تی كورد هه ستنى به

سته مى نه ته وایه تی كرده وه تا راده یه كى زۆر ده ستیان

له قه سه سوبى مه زه بى هه لگرتوه ، كه له و سه رده مه دا

باشا زالمه كانى سه فه وى و سولتان بو قازانجى خۆیان

په روه یان پى دابوو . نه سپر خانى برادۆست به گه م

نالاهه لكرى ئەم پیره بووه .

میزووی (قه لای دمدم) ههروەك نه سكه نده ر به كى

توركمان كه كاتبى شا عه باس بووه پوو داوى نه و

شه رى بۆمار كرده له كیتبه كه ی دا به ناوى « ته ئریخی

عالم نارای عه باسى » هه موو پوو یه كى نه و چه نكه

ده گیتیریتته وه . . . بزوتنه وه ی كورده كان به سه رۆ كایه تی

خانى له پ زیرین له پیتناوى قه لای (دم - دم) دا كه

(۳۷۰) سال له مه و بهر له ناوچهی ورمین له کوردستانی نیراندا روویداره ۰۰ خانى له پ زيرين لى پر سر اوى ناوچه کانى تهرگه ورو مهرگه ورو - ورمين - سنسوى کوردستانی نيران بووه ۰ سه رۆكى هۆزى برادوستيش بووه ۰۰۰ خانى له پ زيرين ويستى قه لايه كى تر له ناو قه لاي (دم - دم) دا به ناوى (نارين) دروست بکات . کاتج شا عه باس به مەى زانى كه و ته گومانه وه له بهر سه ندين و پيشكه و تنى ناوچه كه وه هستى به وه كرد له نه مانه دوى شان ... له م سه رده مه دا (۱۰) هه زار كوردى هۆزى جه لالى له كوردستانی عوسمانى به وه بق نيران هاتن ۰۰۰ نه مهش بق شا عه باس ريگه و تنيكى چاك بوو ، شا عه باس بريارى دا كه هه زار كه سيان به ناوچهى برادوست نيشته جى بکات ۰۰۰ به لام خانى له پ زيرين دوى نه م برياره وه ستاو ۰۰۰ شا عه باس هيرشيتكى زور گه و رهى هيتايه سه ر كورده كان ۰۰۰ به لام خانى له پ زيرين نزيكهى چوار مانگ بهرگرى له قه لايه كردو له پيناويدا رۆله نه به زه كانى هۆزه كى و زرگار كردنى خاكيان هه تا ناويان لى نه برا به ك له سه و رۆلانه خوى به ده ست وه نه دا .

« داستانى قاره مانيتتى كوردى خانى له پ زيرين » كه بهر مهى فراوانترين كۆمه لانى خه لكه ، به په يگه رى خه باتى مهردانهى كوردانه وه ده ژميرى بهرانبه ر به كۆيله يتتى شا كانى نيران ، له م ئيپۆسه دا كه ره سهى راسته قينهى بق ليكۆلينه وهى بارى سه رنجى كۆمه لايه تى و سياسى گه لى كورد ، له كۆتايى سه دهى سايزه هم سه ره ناى سه دهى هه قده به مه دا ده ست ده كه وى » (۱۲)

« ئيپۆسى خانى له پ زيرين نه خشهى خه باستى كه ن بهرانبه ر به ده ره به كى زوردار ده كيشتن ، سه ر قاره مانى به ناوى كه لى زه حهت كيشه وه ده وى » (۱۳) خانى له پ زيرين بانگى رۆله كانى ده بى كه روو به رووى شا عه باس و زوردارانى راپه رين .. چونكه له نه نجامى وه لامدانه وهى هيرشو هه ره شهى شا عه باس دا خانى له پ زيرين ورتوو به « نه گه ر نه و شا به ، مينيش خانم » :

نه و شا به نهميش خانم
خالق بين به بشتيوانم
خولامى ره وىك شيرانم
قاتلى گوللى شيعانم

هه ر بۆيه شا عه باس ناكرى كرتوو له شكرى
بردۆته سه رى و خوى كوشتوو وه ژنو مناله كانى به

دبلى كرتوو وه مال و ده و له ته كهى به تالان بردوو وه
سه ربازه كانى شاو جه لالى به كانيش سه قه لايه كى به كان
كرتوه ..

رۆژيكي به يانى بهردا
له شكرى شاى هات له سهردا
دايوۆشى بوو دارو بهردا
هات له بن دم - دهى وردا

نه م داستانهى كه له يادى گه له دا ما وه ته وه
باريز راوه ده ما و ده م ده كيتري ته وه ۰ خانى له پ زيرين
هوى به خه مخواري كوردانه وه ده زان و نامۆزگارى يان
ده كات كه له ده سه لاتى زورداران له دوژمنى ده ره وه
ناوه وه پاريزگارى له خويانه وه بگه ن و چاونه ترسى و
چاپۆك بن و سه ر بق شاو هۆزى جه لالى به كان
دانه نه و يتن ۰۰ خانى له پ زيرين به ئابدال به كى كورى
نورمز به ك ده لى كه ريگاي باوكيسان بهر نه ده و
قه لايه ك به ده ست وه نه دن :

ئابدال به گه رۆلهى بابى
به من ده كهى چاك چاك ده بى
خان ئاودالو كاكه خانه
گر تپويان وه عىو په يمانه
ده ست هه لئاگر ن له و كارانه

* * *

خان ئابدالو كاكه خانه
حهوت شهوانو حهوت رۆزانه
شهريان ده كرد به شيرانه
شيران له بانى گيلانه
له ش كه و تپوون مه كى گهردانه
خوين رۆيى ههروهك چۆگانه
بالچۆغهى شيران نه مانه
شه هيديان كرد كاكه خانه

له گه ل نه مه شه دا . ره ك له ناو مپۆك ما دياره خانى
له پ زيرين چيرو كيتكى پلهى ده ره به گايه تى به (۱۴) جا
نه وهى له م شه ره دا ئاشكرا به نه وه به كه كورده كان
نزيكهى چوار مانگ بهرگرى يان له و قه لايه كرد ۰۰ ناوى
خواردنه وه يان لى برا و برسپه تى و نه خۆشى زور به كى
دانيشتوانى قه لايه كردن ، خانى له پ زيرين هاوارى
مهردانه بهرانبه ر به شا عه باس ده كا و ده لى :

مه نه خۆيى نه سه كرى ته
مه نه خۆيى خانى ته ورتوى
گه لى راناكا ژ هه مپيژى
مه نه توسا خانى چين مه چينى
قر ناكه خه لقى مه

تاجن ته قبول ناکم

گوردستانی بن ناف ناکم (۱۵)

نم داستان له ناو به شه کانی تری فۆلکلۆردا
 زهنگی داوه تهره نهو تا بووه به قسه به کی نه مستهقی
 کوردی ده ماو ده له ناو کورده کانی موگریاندا ده لیتن :
 « نه گهر دم - دمی بۆ بلتی گریانی دئی » له گۆرانیشدا
 ده لیتن :

ئه می دم - دمی بهردی ده لان

جینگای خان - ئاوده لان

ئیتستاگه بووی به مهسگه نی خه رته لان .

یاخود نهو به شه می فۆلکلۆر که به ناوی (بهندی
 بیتشینانه) چه نده ما بهندی بۆ دروست کردین که
 په نگدانه می چه نده ما پرووداری کاری گهره له میتزووی
 میلله تار کاریکی راسته وخۆی کسردۆته سهر
 میتزووی عراقدا نهو گه لانه می که ئیتستاله دمژین له
 به نده شدا په نگدانه می کاره ساتیکی میتزووی
 به رجاو ده گه وئی که ده ماو ده دم دوتری :

شاران له حسره ت به غدا ده کرا

به غداش ویران بوو . . .

به هۆی نم به نده مه ده توانین بگه ریتینه مه به
 سه رده می هیرشه خویناوی به گه می هۆلاکو بۆ پۆزه لاتی
 ناوه راسته خاپوور کردنی شاری به غدا . . . لهم
 به نده دا نهو بهدی ده کریت که شارستانی به تهر
 ناوه دان کردنه می به غدا چ کاریکی کردۆته سهر
 شارستانی به بولاتانی تهر مهو نه نجامی نهو کاره ساتانی
 که به سهر وولاتا هاتوه له فۆلکلۆره کهیدا په نگی
 داوه تهره .

چهوسانه مهو زولم و ژۆرداری ناغاو دهره به گه کان
 نژی چینه به شخوراوه کان به جۆریک کاری تهر کردوه
 که دهنگی ناپه زایی به رزگه نهو به رامبه ر هه لسه و گه وتی
 ناغاو ده مستو پتوه نده کانی . له بهر نهو ده بوایه
 کشت جوتیاره کان له خزمه ت ناغا بوونایه و نه رکی مالو
 مهو و زهوی و زاره کهشی له سهر شانی نه مان بوایه . . .
 نهو تا نهو گۆرانی به که تیکه له به شتیه می هه ورامسی
 نیشانه می تالی ژیا نی نهو جوتیارانه به که به ده مست
 پهزا قولی خانه مه نالانده ویا نه . . . پهزا قولی خان
 به کیتک بوو له خانه کانی نه رده لانو دوی خسرو . خانی
 والی نه رده لان هاتۆته سهر حوکم به ژۆرداری و به خیلو
 چاوچنۆکی ناوی دهر کردبوو . له هه مان کاتیشدا چه نه
 جوتیارانی گوستوه . . . به کیتک لهو پۆله جوتیارانه می
 که میتزووی فۆلکلۆری ناوی تۆمار کردوه - چه مه -

باویک بووه . . . ههروه که ده کتیر نهو پهزا قولی خان به
 خۆی و ده مستو پتوه نده می بهو ده چن بۆ پراو . . . به
 رتیکهوت - چه مه می - کوپی جوتیاران له گه ل ده بین . . .
 له کانی پشوودانا به ده مانچه می (ساچنه زه ن) پهزا قولی
 خان ده کوژی و تۆله می باوکی بن تاوانی ده کاته مه که
 به ناهمق پهزا قولی خان له ژیر زه برو زهنگی کارگردن دا
 کوشتبووی . . . جا نم گۆرانی به مهووی په خنه به له
 زمان و به شخوراوانی چهوسانده مه . . .

خودا مزو تو بایتینه جواو

چاکه می تیا نه می به بین چاو پراو

چل سال له سه ره که رهمه زمان گوت

وه ناو ، وه نان پاروشیوم ده کرد

سه نه می عومرم وه په نجا گه می

خوشیم هه ت له ژیر سایه تا نه لان

روژی چوو مه مال رهزا قو . . . خان

سه د شه قیاندا لیم له سه ر تیکن نان

چاوت لیمه مه بوو نه هاتیه جواو

ئیتستا ده پتزی فلان پیار غراو

باش برانه می شه می به گه می جیهانی . . . یا
 نهو هه موو کوشتارو تالانو برۆیه . نهو هه موو
 قاتوقه مه نهو هه موو کویره ره می بهو دهر دو داخه . که
 له هه موو لایه که توشی نه تهره که مان هات . هیتشتا
 فۆنکلۆری نه ده بی کوردی له گوردستاندا به روو نرخی
 بۆ داده نرا . چونکه له هه موو گوندییکا خوشخوانییک
 هه بووه که نه وان هه کایه تی یان بۆ ناغا نه گردو له شایی و
 داوه تا به شداریان نه کرد (۱۶) . نم حکایه ت خوانه ش
 باسو خواسه کانی بریتی بوون له بابسه تی دلداری و
 داستانی میتزووی . . . به گن لهو داستانه می که له
 داگیر کردنی عراق له سه رده می ئینگلیزه کاند ده دوی . . .
 نهو داستانه به که باسی داگیر کردنو کوشتاری
 فه رمان په واکان ده کا . . . به لچ هاتنی ئینگلیزه کان بۆ
 کوردستان نهو بوو به که مجار ده سه لاتی خۆیان له
 نارچه گه زۆر بکه ن دزی عوسمانیه کان . . . هه ر بۆیه
 ده ستیان کرد به یازیده دانی کورده گانو تیز کردنی
 سه رۆک هۆزه کورده کانو به گژا کسردنی عوسمانی و
 فارسه کان . . . ئینگلیزه کان ده یان ویست هه موو په شو
 زوونی گوردستان به په نجبه رو هه زارو په مه کی خه لکه که
 وا تی بکه یه نن به ئینگلیزه کان دۆستی کوردنو هه موو
 کاتیک پال بشتی کوردن . هه ر بۆیه برۆپاگنده کانیان

له سەر لاپه‌ره‌گانی پۆژنامە‌ی تیگه‌یشتنی راستی
 دهنوسراو ئه‌وه‌یان بۆ کورده‌کان پروون ده‌کردموه که
 « نه‌وه‌توایه‌ی تایی تورکن له‌ کورد مەغدورتر نی‌یه‌،
 تۆزک هەر خۆتی‌یان ده‌ژنۆ مە‌حسول سه‌عیان
 ده‌خۆن (۱۷) »

هەر له‌ سالی ۱۹۱۸دا له‌ سه‌رده‌می میجهر
 بوئیل و ویلسندا ده‌سه‌لاتی پیاوه‌ ماقوول‌ه
 تیگه‌یشتووه‌گانی کورد تا ده‌هات له‌ که‌شه‌کردن و
 پیشکه‌وتنا بوو بۆ وه‌ده‌سه‌هتانی مافی سه‌ربه‌ستی
 خۆیان هەر بۆیه‌ فه‌رمانبهره‌ ئینگلیزه‌کان له‌ کوردستاندا
 هه‌میشه‌ هه‌وتی ئه‌وه‌یان ده‌دا که‌ ده‌سه‌لاتی شیخ
 مه‌حمود کۆکه‌ن. به‌ ریگه‌ی هاندانی هه‌ندێ له‌ سه‌ره‌ک
 هۆزه‌گانی ئه‌وه‌ سه‌رده‌مه‌... نه‌وه‌بوو ئه‌م هه‌ولگی
 ئینگلیز سه‌ری‌نه‌گرت ... چونکه‌ شیخ مه‌حمود زوو

هه‌ستی به‌ فرۆئیل و توندوتیژی په‌گانی میجهر سه‌ونی
 حاکی سیاسی و راویژکری به‌ریتایا کرد ... توانی
 سه‌ره‌ک هۆزه‌ کورده‌کان کۆبکاته‌وه‌ وه‌ک که‌ریبی فه‌تاح
 به‌ک که‌ سه‌رۆک هۆزی هه‌مه‌وه‌ند بوو له‌گه‌ل هه‌باسی
 مه‌حمود ناغای پشه‌رو مه‌حمود خانی دزلی باشان
 بزوتنه‌وه‌یه‌کیان دزی ئینگلیز دروست کرد ... شیخ
 توانی مه‌حمود خانی دزلی ناگادار بکا که‌ ئه‌ویش بێته
 سه‌له‌یانی ... هه‌ربۆیه‌ له‌گه‌ل ده‌رکردنی فه‌رمانی
 شیخ مه‌حمود . مه‌حمود خانی دزلی به‌ خۆی و له‌شکرێکی
 (۳۰۰) سواری هاته‌ سلیمانی و ترستیکی زۆری خسته
 دلی میجهرسون و له‌گه‌ل شیخ مه‌حمود نیشانه‌ی شه‌ری
 هه‌لکردو له‌گه‌ل مه‌حمود خانی دزلی که‌وتنه‌ شه‌روه‌ له
 ۲۱/مابسی سالی ۱۹۱۹دا مه‌حمود خان توانی شاری
 سلیمانی بگرێ و نفۆزی ئینگلیزه‌کان کۆبکاوه‌ له‌ کاتی
 شه‌را سه‌ربازه‌ کورده‌گانی سوپای ئینگلیز هه‌له‌اتن و
 چوونه‌ پال شیخ مه‌حمود له‌ جه‌نگی ده‌ربه‌ندی بازیاندا
 شه‌ریکی خۆپناوی ده‌سته‌پن کردو شیخ مه‌حمود له‌م
 شه‌ره‌دا برینه‌داربوو و به‌ دیل‌گیراو به‌سه‌رو به‌غیبا
 په‌رانه‌گراوه‌ (۴۸) که‌س شه‌هیدگرا ... مه‌حمود
 خانی دزلیش له‌ قه‌ره‌هه‌نجیر که‌مارۆی هیزی زۆری
 ئینگلیزی‌داو . جا ئازایی و فیداکاری پۆله‌گانی کورد
 به‌ فه‌رمانده‌ی خانی دزلی نه‌وونه‌یه‌کی پر شکانازی
 میژوویی کوردبووه‌ که‌ ئه‌وه‌په‌ری نیشتمان په‌روه‌ری و
 دلسۆزی به‌جه‌ن هه‌تاوه‌ ... نه‌م پرووداوه‌ میژوویی‌یه
 ئه‌وه‌مان بۆ ده‌گیریته‌وه‌ که‌ شیخ مه‌حمود حاکی
 سلیمانی چۆن له‌گه‌ل ئینگلیزه‌کان تیک چوو وه
 دلسۆزه‌گانی شیخ مه‌حمود گن‌بوون . هه‌موو به‌ جوانی
 له‌ لاوکا کوردانه‌دا ده‌رده‌که‌وتی که‌ ده‌ماوهم ده‌گیرته‌وه‌

کاکي لارك بيز کاتي ده‌لن :

ده‌لۆی - لۆی ، ده‌لۆی - لۆی ، ده‌لۆی - لۆی ، ده‌لۆی - لۆی ،
 ده‌لۆ - لۆی ... شیخ زراف ... وه‌لله‌ شادوشودێ
 شیخ مه‌حمود که‌گن قادر ، بابن له‌تيف گه‌له‌که‌ هه‌نه ...
 ب سڀ ده‌نگا گازی دگر : که‌ریبی فه‌تاح به‌ک ،
 ئیل و عه‌شیره‌تێ کوردان ، باسو برا ، نرو هه‌وون
 مه‌ربن ، مه‌یری چن بن ... نه‌زی ئیرو ده‌سته‌ن خوه
 یافه‌یژه‌ داری جان‌بیزاری نه‌زی بشکینم شاری
 که‌رکوک ، شاری سلیمانی ، وه‌زی بره‌لینم ...
 (ده‌لۆی - لۆی ، ده‌لۆی - لۆی ، ده‌لۆی - لۆی)

ده‌لۆی - لۆی ، لۆی شیخ زراف (۱۸) .

یان وه‌ک ئه‌وه‌ لارگی که‌ وینه‌ی ده‌سته‌پن کردنی
 شه‌رو خۆنامه‌ده‌کردنی شیخ مه‌حمود مان ...
 ده‌گیریته‌وه‌ ده‌لن :

بابن بابم شیخ مه‌حمود به‌ مه‌لیک دانراوه
 به‌ خۆی که‌ چیاو چۆلان عه‌سکری له‌ سه‌حرايه
 قانی له‌عه‌سکهریدا ، سونگی تاقی راوستایه
 هه‌موو سه‌یگی زه‌مانی به‌ خۆی وا له‌ که‌ردایه
 که‌ریبی فه‌تاح به‌گی عه‌سکری ته‌علیم دایه
 له‌ ده‌وری چه‌مچه‌مان ده‌بوه‌ چه‌ریبو خه‌زایه
 به‌ عام سپه‌ران لێ‌ده‌ن ، سڀ تۆپ وا دامه‌زرایه
 کوردان چۆکو په‌سته‌ن ، پشت مه‌ده‌ن له‌ خه‌زایه

بابن بابم شیخ مه‌حمود ، شیخ به‌ گه‌لوگۆیه
 چه‌ند سه‌یلو مه‌لا گۆزیا ، ده‌عوا له‌گه‌ل(سه‌مکی)یه
 جه‌فت ساران ده‌سته‌ به‌سه‌ربووه‌له‌ شاری(به‌تری)یه
 (۱۹)

شایانی باسه‌ پرودای ئه‌م شه‌ره‌ کاویسا ناغا
 که‌ گۆزانی بیزیکێ کورده‌ ده‌گیریته‌وه‌ :
 له‌م (لارک) دا گۆزانی بیز ده‌لن
 شه‌ره‌گن ل چیاپی سووداش له‌ مه‌ریوان
 له‌من خۆش‌دی گریڤ ته‌یاران
 توفین هه‌تره‌لیوزان
 گازه‌ گازی نۆبه‌ داران
 شیخ مه‌حمود بسڀ ده‌نگان هاوارده‌کا
 که‌ریبی فه‌تاح به‌ک نه‌وۆکه
 ده‌سته‌هه‌لینه‌کی به‌گین
 نه‌من ده‌ستی خۆم بله‌مه‌ داری جان‌بیزاری
 بگرم شاری که‌رکوک ... شاری به‌غداين
 له‌ لابه‌کی تریشه‌وه‌ له‌م شه‌ره‌دا نه‌وه‌ ده‌رده‌که‌وتی
 که‌ شه‌ریف به‌کین بووه‌ له‌ سوارچاکه‌گانی شیخ

محمود . که به قهلقان و ماینی باله بان شهری له گهل
نینکلیزدا کردوه . هر بویه لهم گورانی به
فولکلوری به دا دهلی :

شهریف مهردک بوو مهردی مهیدانی
به نهسی بۆرده کا جهولانی
تالانی دهینا له دیسموانی
قهلقانی زرده ماینی باله بان
دهنگی ته پلانی دئی له گردی سهیوان
شهریف مه گوژن وۆلهی پالوان

حکومتی که مالیهستانه کان له سالی ۱۹۲۵دا له
نهجانی نهو راه پینهی که شیخ سهیدو د . فوناد
گردیان . به سهر کورده کانا زال بوونو شیخ سهیدو
د . فونادیان به دیل گیرانو شیخ سهیدو کۆمه له که
له سیداره دران . گورانی بیتزان پشتاویشت
یادگاری نهو شهر و کوزراوانه ده گینه نهو که وینه به کسی
ریالیستی هستی خه لکه که ده نه خشین . له توپ بارانی
شاری دیار به کرو وانو به تلیسو خارپوت دا . دنگ بیتز
به لاو که به هیزو سۆزه گی . خوی ده خاته مهیدانی
شهر مهو و خوی به خهم خور و هانوبه شو . هاورازی
شهیدانی مهیدان ده زانی هوار ده کا :

« نهی وه لاتو ، چ عجبینو تۆله کاتو گرانو گران
بسهری کورداو گورمانجا دا هاتو » .

به لئ نهم کاره ساته جهرک بره مهردک بله چ
شیرکو دهلی : ژ سالا ۱۹۲۵ حه تا (۱۹۲۸) ، ۱۴ .
ناحییا ژ کوردستانی تورکیا و ۲۰۶ گوندی کورد
ویران کرا و ۸۷۵۸ مال روخا و (۱۵) هزار مه ریش زیاتر
گوژران . (۲۰)

به لئ حوکومتی تورکیا هر له سالی ۱۹۲۷دا
بریری دا که کورده کان به رهو پۆژنا و رهوانه بکاو
نزیکهی نیو ملیون کوردی له ژنو ملال و لئ قهوماوان
به رهو (نانادۆلی) رهوانه کرا (۲۱) .

جا مهردک روونمان کردوه خوشخوانانی کورد
نهم کاره ساته بان له سنگدا تۆمار کردوه ده ماوده له
دیوه خاناندا بۆ کورپه کانیاں گیتراوه تهوه . ده با بزانی
(سترانی میریا) چ ده بیتزی ده باره ی شیخ سهیدی
پیران که به ناوی (سهید خان یا سهید خان) .
ده سلات و زۆرداری که مالیهستانه کان کۆمه له ی شیخ
سهیدی راهیچا له دهشتی (موش و چهمی بنانخی و
سهرحه دو شار بیلجانی و وان - سیرتج - تبلیس نه گهنو
هموو شماره کان نه گری) گورانی بیتز ورد ورده کامیرای
سهرنجی ده خاته ناو شهره کانه وه سه فاره و هیرشی

تورک بۆ سهر کورده کان یادده کاته وه :

لۆ ، وهی لۆ - لۆ ، وهی لۆ - لۆ - وه لاتو
سههرا تورکا نانادۆلی ژ کوردو کورمانجا دا هاتو
بازاری دیار به گری ب سوره ، ب به ده نه ، نهز نزانم
بتاونه ، نزانم نیستیقانا من ب سپهرن
ده لۆزینا شهر بناری ، ل گوهنی توپان
له قه - له قی مه تره لوپزان و ژینن مادۆلییانو
نانا قهارو تفتگی نینگلیزان .

هه ی ل منی ، هه ی ل منی . هه ی ل منی . هه ی
ل منی نهزی ب دهشتا دیار بگر شهوتی که تم ، دلی
منی ب حالن منرا شهوتی گرانه دهنگی توپو
مه ترالۆزیا ، نه یارا ب شه به لاسیتا . ب سهر عه شیری
کوردا ههرگی .

شیخ سهید نه فندی باهلی عه رزا ل نالی به ،
کوردستانی دگرگازی .

دکو : « بابه کینو ، میری چین ، چی بختن ،
میری برکا بگوژن ده ست هلیتن ، دلی من ب حه ربا
گوردو نرکا پر شهوتی .

هه ی ل منی ، هه ی ل منی . هه ی ل منی ، هه ی
ل منی

گه لی عه شیرا کوردا هونن گو ه بدنی
چهوا « یفا منا ل وئی چه یلی ناین ، چهوا این
یاهلی ترکا توفن نه ره منییا و کوردا قه لاندیه ژ
دنی (۲۲) .

مهردک روونمان کردوه گه لی کورد به گه لئ بلی
میژوویو روودای گه وه گه وه به دریزی پۆژانی
دروست بوونیه وه تیه ریوه . نه گه هیزو به کیه تی و
وره خوژاگرتنی تیا نه بوایه نه وه له به ردهم نهو
کاره سات و هیرشه خویناویاندا خوی نه ده گرت . جا
له نهجانی نهو کاره ساتاندا گه لئ یادگاری پاله وان و
گه وه پیاوان له مهیدانی شه راه سوارچاکی و نازایی و
نه ترسیان مسۆگه ر کردوه . گورانی سالحو و
چارسم به گک باسی تاوان و گوناهداری یاسا و رژیمی
دهمه به گایه تی و ژیره ده ستی پۆمه کان ده گات .
گۆزانیه کان هموو پین زاری و نا هومیتی و یادگاری
بوو کیکی ناکامه . - که هیشتا به بوو کسی
به کوپژراوه نه وه ده ستگیرانه گه ی ده گری له شاری
دیار به کر ره مانی گیرانی هه تا هه تایی به سهرا ده درئ .
سالحو به کی گهنجی ته من (۱۸) سالان له بهر زه بر و

بەعدا ۱۹۷۵ . ل . ۳ .

- (۳) محمدی مەلا کەرىم - رۆلى فۆلكلور لى ديار كوردنى نيشانه = ناسينەوه گانى گەلى كورددا . بەيان ۷ ژمارە ۳۰ . بەغدا - ۱۹۷۵ - ل ۳۲-۳۳ .
- (۴) سەرچاوهى پيشوو ۰۰۰ ل ۳۲ .
- (۵) ئوردىخانى جەليل ۰۰۰ سترانا زار كوتسا ئوردايە (تارىقى) . ل . ۱۰
- (۶) سەرچاوهى پيشوو ۰۰۰ ل ۱۰ .
- (۷) تى . قى . ئارىستوفا . كوردە گانى نەو ديوو قەفقاس . مۆسكۆ ، ۱۹۶۶ .
- (۸) ئوردىخانى جەليل ۰۰۰ ل ۱۷ .
- (۹) ئوردىخانى جەليل ۰۰۰ ل ۴۹ - ۵۳ .
- (۱۰) رەشىد ھەورامى - گۆفارى سەلىمانى - ژمارە ۱۰ .
- (۱۱) ئەم گۆرانىيە فۆلكلورىيە لىسەر شىريت ئۆمار كراوھو ئاوازە گانى بە ناوى سىياچەمانەيە .
- ۱۲ - د . عىززەدين مستەفا - لىكۆلىنەوى نەدەبى فۆلكلورى كوردى - بەغدا ۱۹۷۰ - ل ۴۱-۴۳ .
- (۱۳) سەرچاوهى پيشوو ۰۰۰ ل ۴۲ .
- (۱۴) سەرچاوهى پيشوو ۰۰۰ ل ۴۳ .
- (۱۵) ھەمان سەرچاوهى پيشوو ۰۰ ل ۴۳ .
- (۱۶) ئوسكار مان - تحفە مظەرىيە - بىلگىيە كەم . ل . ۱۷ - بەغدا ، ۱۹۷۶ .
- (۱۷) د . كەمال مەزھەر . تىگە يىشتىنى راستى ژمارە - ۳۸ - ۱۹۱۸ . ل ۱۲۶ .
- لىكۆلىنەوه لە لاين د . كەمال مەزھەر .
- (۱۸) ئوردىخانى جەليل ۰۰۰ ل ۵۸ - ۵۹ ئەم ھۆنراو ەبەم لە مانگى نازارى ۱۹۷۰ دا لە بەرىقان لە زمانى ھۆف سىپيان كارا پىت نووسىووتە .
- (۱۹) بەندى شىخ مەحمود . ھاوگارى ۱۲-۷-۱۹۷۳ . ئەم لاوگە لە لاين شاھەرى ھەولتەر (ەولاي ھەمدەمىن) وتراو .
- (۲۰) بلەج شىركۆ - القضية الكردية - قاهرة ۱۹۳۰ . ل ۵۲ .
- (۲۱) ئوردىخان ۰۰۰ ل ۲۳ .
- (۲۲) ئوردىخان ۰۰۰ ل ۷۷-۷۸ .

زەنگى ھەرمان رەواگانى توركا بى دەسلەتو دۆستى نىزىكى تەنھا دەزگىرەنە كەبەتى كە ھەموو زىرو سامانى بىرىتى بوو لەو زىرانەى كە ھەبەتى ۰۰ ھەزار زىرى لە مىل خۆى فرى ئەداو بىرىسار دەدا بىدابه بەرتىلى ھەرمانبەرانى دادگا بۆ ئەوى سالخۆ بەرپىو بى ھۆشىو بەختيارى بژىن ۰۰ لە پارانەو كانيا ۰۰ لە كاتى لارانەو بىن نەگە يىشتىنى داستانى پر غەم ھەنسك ھەلدەرتىرو دلخۆشى سالخۆ دەداتەو كە غەم نەخوا . خەم خرابەو لە شارى دياربە كىر بە بەرتىل رىزكارى دەكا ۰۰ ھەر بۆيە بە سۆزەو دەلن :

لۆ - لۆ سالخۆ - بۆمامۆ - ئەزى ل دياربە كىر بىسەكەم ، ژ نەكەرايترا ل تىلن خەم
 ئەزى قولانا زىرا ھەكمو ەردى خەم
 ئەزى ھەزار زىرى زەو ژ قولانا خوە دەرتىنم
 بەرتىل و رشوتا ب دايرو مەھكەم خەم
 سالخۆ ، خەما نەخۆ ، خەم خراين ، ئەز نەمرىمە ،
 ئەزى تە ژ ھەپسا دياربە كىر دەركەم
 لۆ - لۆ سالخۆ ، بۆمامۆ ھوشا سەراين
 كەفرى بۆرى ب بەرتىل و رشووتا نوورى سالخى
 خوە ژ ھوكومەتى كرى

لەم كارەى كە پيشكەشمان كرد رووبەكى كرنكى مېژووى گەلى كوردمان بۆ روون دەگاتەو كە ئەوى خەباتى چىنايەتى بەو ھەولدان بۆ زيانىكى خۆشتر و لەبارتر لە چوار چۆبەيەكى ديارى كراوى وولانا ۰۰ رووداوه مېژووبەكان لە دەنگى كەسانىكەو بىدەگات كە زوربەى جەماوەرى كورد پىك دەھىتن . جا ئەوانى كە لە بوارى نووسىنەوو لىكۆلىنەوى مېژوو كاردەكەن لە سەريان پىويستە كە بايەخ بە فۆلكلور بەدەن و لە رووى ئەو كە لە وىزدانى گەل ھەلقولاو ەو ھەمو دياردە جىواو زى بەكانى زيانى گەل بەھەم روو بۆيە دەردەخات .

پەراوێزەكان

- (۱) خ ئابوفيان : كورد پۆزنامەى قەفقاس - تەغلىس ۱۸۴۸ ژمارە ۴۷ . ل ۱۸۸ .
- (۲) ەردەب شەمۆ - قەلاى دەم - دەم پيشەكى -